

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

IT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

וְחַנּוּם בְּהִכְלִי עֲנַג וְקָרוֹב לְבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ לֹא יִמָּשְׁכוּ :
יד (א) כִּי יִרְחַם יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּבָחַר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם
עַל־אֲדָמָתָם וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל־בֵּית יַעֲקֹב :
(ב) וּלְקָחוּם עַמִּים וְהִבְיָאוּם אֶל־מְקוֹמָם וְהִתְנַהְלוּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל
עַל אֲדָמָת יְהוָה לְעִבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת וְהָיוּ שָׂבִים לְשִׁבְיָהֶם וְרָדוּ
בְּגִבְשֵׁיהֶם : (ג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֵךְ מֵעֲצָבָה וּמִרְגֹזָה ב'

הממים

ר ש י

(נחום ג') ויש לפרש עוד וענה לשון עניית קול : ותנים • יענו זהיכל עונג שלהם :
וימיה • ימי טובתה לא ימשכו כי כבר הובטחו ישראל (ירמיה כ"ט) לפי מלאת לבבל
שנעים שנה אפקד אתכם ואותה פקידה על ידי כורש מלך פרס שיטול המלוכה
מבבל אחר דריוש המדי כי שניהם מדי ופרס נתחברו עליהם והתנו זנייהם אי
מיון מלכי מניכו אפרני :

יד (א) כי ירחם ה' את יעקב לשמור להם הבטחת גאולתם מיד בבל : ובחר
עוד בישראל • לעתיד וגאולתם שלומה : וגםספחו • וגוספו וכן ספחתי
גא (שמואל א' ג') וכן מהסתפח בנחלת ה' (שם כ"ז) : (ב) והסתחלו • יהיו
נגחלי מהם וכן והסתחלת' אותם (ויקרא כ"ה) : ורדו • לשון רידוי ונגישה כמו לא
תדרה זו (שם) : (ג) ציוס הניח ה' לך • לישראל הכתוב מדבר : מעצבך ומרגזך :
שעינבך

מבלל יופי

ושרו שם מננין כפעל : חשגלנה , כתוב ותשכנה קרי : (יח) וקשתוח , פירוש עם
קשתותיהם ירעשו הנערים כי הקשתות תרעשנה הנערים ופיהו זו כי היו משימים הנערים
בקשתות מקום החנים ומוריס אותם על הקרקע ועל הקירות : פרי בטן ובנים , רובה לומר
בעודם קטנים , וכן ואכלת פרי בטנך אם נניס ואם נבות ילדיו , או בן יגח או בת יגח : החום ,
זה בא לבדו בשור"ק נתי"ו וכל אחוס בשור"ק וכל שאר תחום בחול"ם : (יט) והיחה בבל בני
ממלכות , פירוש בבל שהיתה בני לכל הממלכות , תפארת גאון כשדים תהיה עתה כמהפכת
אלהים , ופירוש בני חפץ וכל הממלכות היו חפצים בה : כמהפכת אלהים , סמוך א הפועל .
כמהפכת סדום ועמורה סמוך אל הפועל : (כ) לא תשב , פירוש תשב ותשכון על העיר כנגד
היושבים והשוכים בה כמו העיר היוצאת אלף רובה לומר על אכניה היוצאים ממנה : ולא יהל ,
משפטו לא יהל מלשון אהל רובה לומר לא יטה אהליו והיו"ד פתוחה להנדיל בינו ובין אם אראה
איר כי "יהל" שהוא שרש אחר וענין אחר : ירביצו , פועל יוצא ופירושו ואפילו רועים לא
ירביצו שם באנס"ד : (כא) אוחים , היי חיה הנקראת בלשון רבותינו ז"ל כמייה שמה בלשון לעז
מרטי"נא ויש אומרים שהיא חיה שטועים לה פור"ן : ושעירים , הם השדים , כמו לשעירים
אשר הם זונים אחריהם , קראסכן לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים גם : (כב)
איים , תרגם יונתן חתולין : באלמנותיו , כתב רבי יונה כמו בארמנותיו , כתרגומו
בנרטייתו , והי"ט בעיני שהוא כמשמעו מענין אלמנה וקרא הערים התרבות אלמנות על
דרך העיר רבתי עם היתה כאלמנה כי בהיות העיר יבתי עם היא כנעולה ובתקנה היא
כאלמנה , ובפירוש לא הביא כי אם פירוש רבי יונה :

ישעיה יד

הממ"ם בחיריק ומן העברה הקשה אשר עבד בך : (ד) ונשאת
המשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נגש שבתה מדהבה :
(ה) שבר יהוה מטה רשעים שבט משלים : (ו) מכה עמים
בעברה מפת בלתי סרה רדה באף גוים מרדף בלי חשך :
(ז) נחה שקטה כל הארץ פצחו רנה : (ח) גם ברושים שמחו
לה ארזי לבנון מאז שכבת לאיעלה הברת עלינו : (ט) שאול
מתחת רגזה לה לקראת בואך עורר לה רפאים כל עתודי ארץ
קמץ בו"ק הקים מכסאותם כל מלכי גוים : (י) פלם יענו ויאמרו
אליה גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת : (יא) הורד שאול
גאונך המית נבליך החתיך יצע רמה ומכסוף תולעה : (יב) איך
נפלת משמים הילל בן שחר נגדעה לארץ חולש על גוים :
(יג) ואתה

רש"י

שענך וסרגיך מלך צלל וצראותך מפלתו ינוח לך כי תנא חפשי : (ד) מדהבה
לשון מרבית גאון ונשא ככד • ורבותינו דרשו החומרים מרוד והנח : (ה) שבר
ה' מטה רשעים : שהיה מכה עמים בעברה : (ו) מורדף בלי חשך • מורדף כל
גוי וגוי על ידו בלי חשך ענמו מרדף ומדלוק אחר כל אומה ואומה : (ז) פצחו
רנה • זאת הרנה פצחו נחה שקטה כל הארץ : (ח) גם ברושים שמחו • חף
שלטונין חדיאו שמחו על מפתך : (ט) לקראת בואך • כשתרד לגהינם ומה היא
הרגזה לעורר לקראתך • רפאים • ענקים השוכנים שם • עתודי ארץ • כל
מלכי האומות השרים והשרות הכתוב מושלם לפרים ולפרות ולעתודים כנו
(תלים כ"ג) כי סבבוני פרים וכמו (ענוס ד') • פרות הצפן אשר בשומרון וכאן
מושלם לעתודים : הקים • השליח : מנכסאותם • שגהינם כל מלכי גוים : גם
אתה חלית כמונו • תמיהים לנו איך זאת עליך רעה שגם אתה חלית להיות כמונו
למות : (יא) המיית נבליך • כצלים וכנורות שהיו מזמרים לפניך ויש לפתור המיית
נבליך המיית בני נבל עושי נבלה שנחילותיך ומדומה אני שנמסורה הגדולה חיבר
את זה ואת זמרת נבליך (שם ה') צא"ף צי"ת של צ' לשונות : (יב) הילל בן שחר •
כוכב הנוגה המהיל אור ככוכב הזוקר זו הקינה על שרה של צלל באמרה שיפול
משמים • נגדע' לארץ אתה נבוכד נר שהייתה חולש על גוי • מטיל גורל עליהם
על המלכים מי מהם ישרתך ציוס פלוני ומי ציוס פלוני ורבותינו דרשו שהי' מטיל
גורל על המלכים למשכב זכור : (יג) מושלם לכוכבי אל • ישראל : צהר מועד • הר
שהכל

ווירד פֿאַן דיינער מיהעוועליגקייט , פֿאַן דיינעם שרעקקענס צושטאַנדע אונד פֿאַן דער
האַרטען אַרבייט , דיא מיט דיר פֿערריכטעט וואָרדען : (ד) דיא ווירסט דוא פֿאַל-
גענדע גלייכניסערדע איבער דען קעניג פֿאַן בכל אַנהעבען : אַה ! וויא איזט דער
טרײַבער דאַהין , דאַהין דיא גאַלדרייכע ! (ה) דען שטאַקק דער בעוועוויכטע האַט
דער עוויגע צערבראַכען , דיא רוטהע דער געוואַלטיגען . (ו) ער (דער קעניג פֿאַן
בבל) שלוג דיא פֿעלקער גריממיג , מיט אונאַוּפֿהערענדען שטרײַכען ; בעהעררש-
טע וויטהענד נאַציאָנען , פֿאַרפֿאַלגטע אַהנע שאַנונג . (ז) נון אַבער רוהט דיא
ערדע אין פֿירדליכער שטיללע , נון שטימט מאַן יובעללידער אַן . (ח) זעלבסט
טאַננענביימע פֿרייען זיך איבער דרך , דיא צעדערן לבנון'ס ; וויט דוא דאַנדער
, ליגסט , קעטמט נימאַנד , דער אונס פֿעללע . " (ט) דיא טיפֿע אונטער וועלט
בעכט , בייא דיינעם אַנקאַממען , דיר ענטגעגען , ערוועקט דיר טיראַננען , דער
ערדע העררשער אַללע , אַללער פֿעלקער קעניגע פֿאַהרען פֿאַן איהרען טיראַננען אויף .
(י) אַללע רעדען דרך אַן , שפרעכען : " ענדליך ביסט אויך דוא געשוועכט , וויא
" וויר , ביסט אונס גלייך געוואָרדען . (יא) אין דיא אונטער וועלט איזט דיינע הערר-
" ליכקייט געפֿאַהרען , אונד דיינער האַרפֿען קלאַנג ; מאַטטען וינד דין פֿאַלסטער ,
" ווירטער דיינע דעקקע . " (יב) אַך ! וויא ביסט דוא פֿאַם היממעל געפֿאַללען ,
לייכטענדער זאַהן דעם מאַרגענשטערנס ! וויא ביסט דוא צור ערדע געשטירצט ,
נאַצ

ב א ו ר

להכחילם לבניהם אחריהם . (רד"ק) . (ד) מדהבה . מתרגום זהב , דהבא , והוא
תואר לבבל , שהיתה בעלת זהב , שהיתה לוקחת מש מכל הארצות . (הכ"ל) . וכן מתורגם
אשכנזית . (ו) מורדף בלי חושך . כל גויוגוי מורדף מפניו , בלי חשך , ולא מנע מלרדפו ,
אלא תמיד הוא מורדף מפניו , ולא יתן לו מנוחה . (הכ"ל) . (ז) נחה וגו' . נמות מלך
בבל . (בן עזרא) . ומזה תבין טעם תרגומי . (ח) גם ברושים וכו' . דרך משל
(אַללעגאָריש) , כמו שתרגם הכסדי : אף שלטונין חדישו עלך , עיירי נכסיא , אמרין :
" מעדן דשכנתא , לא סליק מחבלא עלכא . " (ט) שאול וגו' . על דרך משל , לפי שהיה
מחריד כל העולם בחייו , אמר כי המתים חרדו ופחדו , בבואו אליהם . (מדברי רד"ק) .
רפאים . גרין . (הכסדי) . וכעין זה תרגומי . עהודי ארץ . המלכים נקראים עתודים
דרך משל , כמו שהעתודים מנהיגים הנאן והולכים לפניהם , כמו שאמר (ירמיהו כ' ס')
כעתודים לפני נאן , כן המלכים מנהיגים העם . (רד"ק) . (יא) המיה נבליך וכו' .
שהיה נאמע בביתך קול המית כבלים וכנורות , ועתה הורד שאול עמך , כי פסקו אותם השמחים
תחתך , ועתה הנה תחת המנעים היקרים והמכסים הכסבדים , שהיו לך בחיך , עתה צמותך
הס רינה ותולעה . (מדברי הכ"ל) . (יב) איך נפלה וגו' . איכדין אתרכנתא מן רומא ,
דהויתא זיתן בנו בני אנשא , ככוכב כונהא בין כוכביא ! (הכסדי) . הילל בן שחר . הקרוב
אל הדעת , שהוא כוכב כנה , והעד בין שחר , שהוא נראה קרוב מעלות השחר בימים ידועים ,
ואין בכוכבים ובכנה השמים כולו כוכב מאיר למראה העין כמוהו ; על כן נקרא הילל , מגזרת
לא יהלו אורם (למעלה מזה י"ג י"ד) . (ראב"ע) . נגרעה וכו' . אתרעשתא לארעא ,
דהויתא קטול בעממיה ! (הכסדי) . וקרוב לזה מתורגם בל"א . חולש על גוים . כמו ויחלש
יהושע (שמות י"ז) , ועל במקום ביה"ש השמש , כאלו אמר חולש בגוים , וכן תרגם יונהן :
וכמו זה ועל חרבך תחיה , (ראשית כ"ז) , כמו בחרבך , ויכתת אותם על סל אחד (שמות ד"ט) .
כמו

תרגום אשכנזי

נאציאנענבעזיגער! (יג) דאכטעסט דוא דאך אין דיינעם הערצען: „איך ווילל
 „ דען היממעל בעשטיגען, האך איבער דיא שטערנע גאטטעס מיינען טהראן הע-
 „ בען; איך ווילל אויף דעם פֿעדראמלונגסבערג, אים אויסערסטען נאָרדען,
 „ טהראָנען! (יד) איך פֿאהרע איבער האָהע וואַלקען, גלייכע דעם אַללערהעכ־
 „ סטען! (טו) יא, צור אונטער וועלט פֿעהרסט דוא, אין דיא טיפֿסטע גרופֿט הי-
 „ נונטער! (טז) דיא דיקזעהען, שויען דיק אָן, בעטראַכטען דיק גענויא: „ איזט
 „ דאָו דער מאַן, דער דיא ערד' ערשיטטערטע, קעניגרייכע בעשטירמטע? —
 „ (יז) דען ערדבאַל צור וויסטע מאַכטע, שטערטע נידעררים? — געפֿנגענען
 „ ניא דען קערקער עפֿאָנעטע? — (יח) דער פֿעלקער קעניגע אַללע רוהען אין
 „ עהרען, יעדער אין זיינעם פֿאַלאַסטע. (יט) דוא אָבער ווירסט אויס דיינעם גראַב
 „ געשליידערט, וויא וועג געוואָרפֿנער שעסלינג, וויא דער ערשלאַנגען געוואָנד,
 „ דיא דאָו שוערד דורכ־שטאך, דיא אין דיא שטיינערנע גרופֿט הינונטער פֿאהרען,
 „ מיט פֿערשטיממעלטעם קערפֿער. (כ) דוא גלייכסט איהנען אָן בעגרעכניס ניכט,
 „ דען דוא האַסט דיין לאַנד צוגרונדע געריכטעט, דיין פֿאַלק געמאָרדעט; ניא ווירד

מעהר

ב א ו ר

כמו נבל. (מדברי רד"ק). (יג) ואשב וגו'. אדוני אני ז"ל פירש הר מועד וירכתי כפון,
 צבל, אומר, כשאב צהר מועד בירכתי כפון, אני חושב בעצמי, כי ממעל לכוכבי אל ארזים
 כסאי, וקורא צבל הר מועד, לפי שכל העולם היו נובדים שם אל מלך צבל, וקראה הר, לפי
 שהיתה עיר חזקה, וכן קראה ירכתי כפון, לפי שהיא כפויית מזרחית לישב העולם. (מדברי
 הנ"ל). ועל פי זה מהורגם אשכנזית. בירכתי צפון. כפויית כפינא. (הכשדי). וכן
 תרגמתי. (טו) אל ירכתי בור: לכפויי גוב. (הנ"ל). וכן מתורגם. (טז) רואיך וגו'.
 חוץ עלך ידוקון, כך יסתכלין, וימרוז וכו'. (הנ"ל). (יז) שם הבבל וכו'. זה גם מדברי
 המתצוננים בו. (מדברי רד"ק). לא פתח ביהוה. לא פתח להם בית הסהר לעולם, כיון
 שנתנם בבית האסורים, לא הוכיחם עוד משם. (הנ"ל). (יח) כל — כלם. הכפל הזה
 הוא להפלה (עפ"י אטיש). איש בביתו. דרך מלכים ורוזני ארץ, שקורים אותם
 בהיכליהם, כבודע. (יט) ואהה וגו'. מדרש סכמינו ז"ל בזה ידוע הוא, ולפי פשוטו
 שער המוקרא, שאמר המליץ הקדוש אל מלך צבל: אתה שמת עול צרול על נואר כל הגוים,
 ורדיית אותם בחזקה ובפרך, לכן אתר מותך לא יקברוך בכבוד גדולה, כשאר מלכי האדמה,
 רק ישליכך אל הבור, כאחד הרקים, כי ימאכו כך ויגעליך, בזכרם מעשיך האכזרים. וכן
 אומר הנביא בספוק שאחר זה: לא תחד אתם בקבורה וכו'. כנצור נחעב וכו'. כשנוטע
 אדם נטיעים, ויש ציניהם שאינו מכלים, עוקר אותם משרשיו ומשליכו, וכן לבוש הרוגים,
 שהוא מלכלך נדם, משליך אדם אותו. (מדברי רד"ק). מטועני חרב. כלשון קדר כמו
 מדוקרים. (מדברי ר' אברהם ז' עזרא). אבני בור. הקצר, שבונין בתוכו באבנים סביב
 הנקבר, והוא הנקרא כלשון משנה דופק. (רד"ק) (כ) לא חחר וכו'. לא תתיחד עם
 מלכי גוים בקבורה, כלומר לא תהיה שזה להם צמותך ונקבורתך, כי לשאר מלכים יעשו כבוד
 גדול בקברם אותם, וזורפים אותם ומונטים אותם, אבל לך לא יעשו כבוד, אלא שתקבר
 כאחד העם. ולמה. כי ארצך שחת. פירוש, בכבוד העם, שהיה מטיל עליהם. עמך
 הרגת. מרוב אימה, שהיה מטיל עליהם, עד שבחטא קל היה הירג אנשיו, כי הנה סכמי
 ארצו הרג, על שלא ידעו להניד לו חלומו ופתרונו, וזה אכזריות גדולה, לפיכך שמתו כל עמו
 במותו, ולא עשו לו כבוד נקבורתו, כמו שעושים לשאר מלכים. (הנ"ל). לא יקרא וכו'.

זרע

(יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ בְּלִבְּכָהּ הַשְּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמֶּנּוּ לְכוֹכְבֵי-אֵל אָרִים
 כִּסְאֵי וְאִשְׁבּ בְּהֶרֶם מוֹעֵד בִּירְכָתִי צָפוֹן : (יד) אֶעֱלֶה עַל-בְּמִתֵּי עֵב
 אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן : (טו) אֵךְ אֶל-שְׂאוֹל תוֹרֵד אֶל-יִרְפָּה יִבּוֹר :
 (טז) רְאִיךָ אֱלֹהֵי יִשְׁגִּיחוּ אֱלֹהֵי יִתְבּוֹנְנוּ הִוָּה הָאִישׁ בִּרְגִזוֹ הַחָרִץ
 מִרְעִישׁ מִמְּלָכוֹת : (יז) שֵׁם הַבַּל כַּמְדָּבָר וְעָרְוּ הָרָם אֲסִירָיו לֹא-
 פָּתַח בֵּיתָהּ : (יח) כָּל-מַלְכֵי גוֹיִם פָּלֵם שָׁכְבוּ בְּכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ :
 (יט) וְאַתָּה הַשְּׁלַכְתָּ מִקְבְּרָהּ כַּנְּעָר נִתְעַב לְבַשׁ הָרְגִים מִטְעֵנִי הָרֵב
 יוֹרְדֵי אֶל-אֲבְנֵי-בּוֹר כַּפְּגָר מוֹבָם : (כ) לֹא-תִחַד אַתָּם בְּקִבּוּרָהּ
 כִּי-אֲרָצָהּ שַׁחֲתָה עִמָּךְ הָרְגָתָהּ לֹא-יִקְרָא לְעוֹלָם זֶרַע מְרַעִים :
 (כא) הַכִּינוּ

ר ש י

שהכל מתועבים שם הוא הר ציון • צירכתי צפון • בעזר' מוקום שנבחר בו ירך
 הנפוני כעניין שג' (שמות ח') על ירך המזבח לפונה • (יד) העלה על צמותי
 עב • איני כדי לדור עם בני אדם העשה לי עב קטל' באויר ואשכ זה יונתן תירגם
 איסוק עליו כל עמא : (טז) ישגיחו • יציטו דרך חורין וחרכין אצוטי'ר זלע"ז
 (זרש"י כ"י בוטי"ר , Buter. זל"א זילין , זין אצזעהן ריכטן וכן פי' הרד"ק ,
 דקות הרחות זהתבוננות) : יתבוננו , פורפנשיר זלע"ז פו"ר פאנ"סער
 Pour penfer. זל"נו איצר לעגן , נאך לו דענקן : (יז) לא פתח ביתה •
 לא פתח להם בית אסיריה' להוציאה כל יומי חייסה לפוטר' ללכת צבית' כל תיבה
 שגריכ' לנו"ד בתחלת' היטל לה ה"א צסופ' : (יח) איש צביתו • בקברו וכן ת"י
 צבית עולמים : (יט) כנצר נתעב • כיונק אילן הנתע' צעיני צעליו שקופ' ומשרש
 ומוציאו כך הושלכת מקצרך • אמרו חכמים כשנעשה צהמה וחיה ז' שנים המליכו
 עם הארץ את אויל מרודך וכשחז' לנולכותו נטלו וחצשו צבית האסורין עד יום מותו
 כשמת הוציאו אויל מרודך מצבית הסוסר להמליכו ולא קבל עליו אמר אם ישוב
 לנולכותו יתרגני אמרו לו מת ונקבר ולא האמין עד שהוציאוהו מקברו וגיררוהו •
 לבוש הרוגי' מטועני הרב • זלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים • מטועני הרב •
 מדוקרי רוחי' מדוקר זל' ערבי מוטען • יורדי אל אצני צור אל עמקי צור מקום
 שהצנים נוללים שם ירדת • כפגר מוצם מודש ת"י כמו נצום קמינו (תלים מ"ד)
 ועל הרי אבוסנו (כאן) מתבוססת צדמויך (יחזקאל ט"ו) הגדוש כטיט חותית :
 (כ) לא תחד אתם בקצורה • לא תשוה לשאר מלכים לנוח בקצרך כי ארנך שחת
 צרוב עבודה ועמך הרגת חנם כמו שמפורש בדניאל ואמר להוציא לכל חכמינו צבל
 לכך שנאוך ונשהגו כך ציוון להשליכך מקצרך : לא יקרא לעולם זרע מרעים • זאף
 צניך ילקו צעוניך ולא יתקיימו אחריו ימים רבים כי יתחברו עליהם שינאיך
 וישחיתום

ישעיה יד

(כא) הָכִינוּ לְבָנֵינוּ מִטְבַּח בְּעוֹן אֲבוֹתָם בַּל יִקְמוּ וַיִּרְשׁוּ אֶרֶץ קִמְץ בּוֹק
 וּמְלֹאוּ פְּנֵי-הַבַּיִת עָרִים : (כב) וְקָמְתִי עֲלֵיהֶם נָא יְהוָה צְבָאוֹת
 וְהִכֵּיתִי לְבַבְלָיִם וְיִשְׂאֵר וְנִין וְנֹכַד נְאֻם-יְהוָה : (כג) וְשָׂמְתִיהָ
 לְמוֹרֵשׁ קִפּוֹד וְאֶגְמִיר מַיִם וְטֹאטְאֵתֶיהָ בְּמִטְאֵטֵא הַשְּׂמִד נָא יְהוָה
 צְבָאוֹת : (כד) נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר אִם-לֹא פֶּאֶשֶׁר דְּמִיתִי
 בֵּן הַיְחָה וּכְאִשֶׁר יַעֲצֵתִי הִיא תְּקוּם : (כה) לְשֹׁבֵר אֲשׁוּר בְּאֶרְצֵי
 וְעַל-הָרֵי אֲבוֹסָנֹו וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֲלוּ וְסָבְלוּ מֵעַל שְׂכֻמוֹ יִסּוּר :
 (כו) זֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה עַל-כָּל-הָאָרֶץ וְזֹאת הַיָּד הַנְּטוּיָה עַל-
 כָּל-הַגּוֹיִם : (כז) בִּי-יְהוָה צְבָאוֹת יַעֲזֵן קִמְץ כְּטֹרְחָא וְכִי יִפֹּר וַיְדוּ
 הַנְּטוּיָה וְכִי יִשְׁיבְנָה : (כח) בְּשֵׁנֵי-מוֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲזוּ הָיָה הַמִּשְׁפָּא
 הַזֶּה : (כט) אֶל-תְּשֻׁמְחֵי פִלֶּשֶׁת פִּלְגָּךְ כִּי נִשְׁבַּר שִׁבְט מִכָּף כִּי-
 מִשְׂרֵשׁ

ר ש י

וישחיתום ויאמרו זה לזה : (כא) הכינו לבניו מטבח לכל יקומו וירשו ארץ •
 ותמלא הארץ שוכחים ומזיקים וכן תירגם יונתן בעלי דבין כמו ויהי ערך • ועוד
 יש לפתור ומלאו פני תבל ערים כלפי שאמרנו למועלה שם הכל כמדבר וערוו הרס
 הזר ואמר יכלה זרעו ויחזרו יושבי הערים למקומו ומלאו פני תבל עיירות :
 (כב) ושאר • שארית : נין • בן מושל במלכות אביו : ונכד בן הבן • נין זה
 בלשון ונכד זו ושתי : (כג) קיפוד • הרי' לון בלע"ז (העריסאן , Herifson
 וואלדאגעל , שטאלשוויין , כמו ויקרא י"ח ל' בד"ה חנקה , והרד"ק בשרשיו
 לועז טאר טוג - Tartuga בל"ה שילדקרעטע) : וטאטאיתים : לשון כיבוד אסקו' ציר
 בלע"ז (מלה נוספת בלשון עסקו' ווער , Escouper בל"ה הויזקעסרען) כמו
 שאמרו רבותינו לא הו' ידעי רבן מאי וטאטאיתים עד דשמעי כו' : כאשר דמיתו •
 באשור כן היתה אלה נבוכדנאצר ראיתה שנתקיימו דברי נביאי ישראל בסנחריב
 לשבור אשור בארצי ובזאת הדע כי את אשר יענתי עליך גם היא תקום : (כה)
 לשבור אשור וגו' • מוסב על כאשר דמיתו בן היתה : אבוסנו • אשר אמרתי
 לרומסו ולבוססו : (כו) על כל הגוים • על אשור בשעתו ועל בבל בשעתה •
 (כח) בשנת מות המלך אחז • ומלך חזקיהו בנו היה המשא הזה על פלשתים :
 (כט) אל תשמחי פלשת כולך • שהרימותם ראש צימיו אחז שהיה רשע שגרס לו
 רשעו שנמסר בידכם כענין שנאמר בדברי הימים ופלשתים פשטו צערי השפלה
 וגו' : כי נשבר שבט מכך • כי נחלשם ונשפלה מלכות בית דוד שהיו למוודים להכות
 צדק כמו שזכרנו בדוד וכן עוזיה מלך יהודה שהכה אתכם כענין שנאמר וינח וילחם
 בפלשתים

מעהר דער באַסהאַפֿטען נאַכקאַממען געדאַכט . (כא) ריכטעט שלאַכטבאַנק צו פֿיר זיינע קינדער , וועגען איהרער פֿעטער זינדע ; דאָס וואָ ניכט עמפּאָר קאַממען , רואַ ערדע ערבען , דער ערדבאַלל פֿאַלל דער אויפֿריהרער ווערדע . (כב) יאָ , אַיך בין איהר ווידערזאָכר , שפּריכט דער עוויגע צבאָה ; אַיך צערניכטע בכל יע־דעס אַנדענקען , יעדען איבעררעסט , זאָ נאַכקאַממען , אַלס ענקעל , שפּריכט דער עוויגע . (כג) אַיך מאַכע זיאַ צום ערבטהייל דער איגעל , צו וואַססערזעען , קעהרע זיאַ מיט דער פֿערטילגונג בעזען , שפּריכט דער עוויגע צבאָה . (כד) דער עוויגע צבאָה האָט געשוואָרען : „ וואָ אַיך בעשליסע , מוס עס זיין , מיין ראַטה־שלוס טײַט בעשטעהן ! „ (כה) אַיך צערטרימערע אשור אין מיינעם לאַנדע , צער־שטאַמפֿע איהן אויף מיינען בערגען ; דאַן ווייכט זיין יאָך פֿאַן איהנען , זיינע , לאַסט ווירד פֿאַן איהרער שולטער גענאַממען . “ (כו) דײַס דער ראַטהשלוס , איבער דיאָגאַנצע ערדעגעפֿאַסט ; דײַס דיאָ האַנד , איבער אַללע פֿעלקער אויסגע־רעקט . (כז) יאָ , דער עוויגע צבאָה האָט'ס בעשלאַסען , ווער ווילל'ס צער־שטעהרען ? — זיינע האַנד איזט אויס גערעקט — ווער ווילל זיאַ אַבווענדען ? — (כח) אײַם טאַדעס־יאַהר דעם קעניגס אַחוּ וואַרד פֿאַלגענדע פּראָפֿהעציי־הונג : (כט) פֿרייע־דיך ניכט גאַנץ , פּלישה ! דאַרזיינעם ציכטיגערס רוטהע צערבראַ־כען

ב א ו ר

זרע מלך בכל יאבד מני ארץ , ולא יזכר שמו עוד . (כא) ערים . אייניס , כמו (שמואל א' כ"ח) ויהי ערך . (ג' עורא) . וכן תרגם הכסדי : בעיל דבנו . והנה עיקר הוראת שורש עור בכל מקום הוא ענין התרגשות וניטול המנוחה , וזוה ענין הקיפה , שהיא הסך מניחת השניה , ודומה לו הוראות האיצה והתחרות , שהיא השתערות והתעוררות , להרע לאנשו . ולכן כראה כוונת המליץ הקדוש פה , שאמר לאנשי צבל : הכריתו את זרע מלככם האכזרי , פן ימשלו גם הם על העולם , ותמלא הארץ אנשים מעוררים מדנים , בעלי ריב ומלחמה , המשחיתים את האושר המדיני . וזוה תבין טעם תרגומי . (כב) וגיף . הוא הבן . וכבר הוא בן הבן , וכן תרגם יונתן : צר וצר צר . (רד"ק) . (כג) קפור , הוא הנקרא צערני קנאפד , ובלע"ז (טאַרטונאַ) , והיא נמצאת תמיד במקום המים . (מדברי הכ"ל) . והוא (שילדקרעטע) בל"א ירש"ז"ל כתב הריטון (העריסאָן) בלע"ז , שהוא (איגעל) בל"א , ועל פיו תרגמתי . וטאטאהיה במטאטא השמר . כל המפרשים אמרו , כי אין למלה הזאת אחות , והטעם , העץ סיסירו בו הדומין . (ג' עורא) . וכן מתורגם אשכנזית . ואמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה דף כ"ו עמוד ב') : לא הוו ידעו רבנן , מאי וטאטאיתיה במטאטא השמר , יומא חד שמעיה לאמתא דבי רבי , דהוית אמרה לשבירתה : שקולי טאטיתא , וטאטי ביתא . נאם ה' צבאוח . הנה נשלמה כבודת צבל , ופרשה זאת אחריה על מלך אשור . (רד"ק) . (כד) כאשר דמיתו . כמו דחשיבית . (הכסדי) . וכן תרגמתי . (כה) בארציו גו' . היא ארץ ישראל , כי שם , קרוב לירושלים , נפל אשור , כי יבא מלך ה' , והכה מחנהו , כמו שכתוב , ואמר ועל הרי , כי ירושלים הרים סביב לה , ושם היה מחנה אשור . (רד"ק) . וסר וכו' . שהיה מטיל עליהם מס , גם כנגד כל הארץ , לצד ירושלים , כמו שכתוב . (הכ"ל) . (כט) שבט מכך . עזיהו , כמו שהוא אימר בדברי הימים (ב' כ"ו וי"ז) ויבא וילחם בפלשתים ויפרוץ את חומת גת ואת חומת יבנה ואת חומת אשדוד ויבנה ערים באשדוד ובפלשתים , וכשמת עזיהו שמחו פלשתים , ולחצו את ישראל בימי אחז , כמו שכתוב שם (כ"ס י"ח) ופלשתים פשטו בערי השלם והנגב ליהודה וכו' , וכשמת אחז ומלך חזקיהו , אמר הכניא .

תרגום אשכנזי

כען איזט! דען אויס דער שלאנגע ווארצעל וועקסט איין באדליסקע, איהרע פרוכט — פליגענדער פייערדראכע! (ל) ,, פירסטען שפייזען ארמע, דירפטיגע ,, רוהען זיכער; דיינע ווארצעל אבער טעדט' איך מיט הונגער, ערשלאנגען ווירד ,, דין רעסט. " (לא) היילע, טהאר! יאמטרע, שטארט! פלשת פערצאגעט גאנץ! — יא, פאן מיטטערנאכט קעממט רויך, פאן דען אויפגעכאטען בלייבט ניטאנר צוריקק. (לב) אונד וואס בעריכטען נון דער פלקער געזאנדטען? — דאס דער עויגע ציון געגרינדעט, דאס ווינעס פאלקעס ארמע אבדאך אין איהר פינדען.

מו (א) פראפהעזייהונג איבער מואב: פירוואהר! נאכטס ווירד ער אין מואב געפלינדערט, דאהין איזט זיא! יא, נאכטס ווירד קיר אין מואב געפלינג דערט, דאהין איזט זיא! (ג) צו דיבונ'ם טעמפעל געהען זיא הינוף, אן אלטערען

צו

ב א ו ר

הכניא אל תשמחי פלשת, כי הנה קם מי שיכך, והוא מורע מי שהכך בתחלה. (הכ"ל). נחש וגו'. משל על עזיבו, שהכס כמו שהכחש מכה ומיית, וכפע ושרף מעופף כאמר על חוקיהו, כלומר זה יהיה קשה לך מעזיבו, כמו שהכפע והשרף קשים מהכחש, וחוקיהו הכה אבפלאשים, כמו שכתוב בספר מלכים (ב' י"ח ה') הוא הכה את פלשתים עד עזה ואת גבוליה ממגדל כנענים עד עיר מבצר. (הכ"ל). (ל) בכורי. לשון שרים, כמו (תהלות פ"ט כ"ק) אף אני בכור אתכהו. (רש"י). ונא משקל סמוך נמקום נפרד, כמו (שירת דבורה) הולכי על דרך, ודמיו. ושעור המקרא, שנישראל יפרנסו השרים והכנעדים את דלת העם, והאביונים ישכנו בטח, בלי פחד מחמת הנזיק, אבל עם פלשתים ימות ברעב, ופליטה הנשארת תפול בחרב. וכל הכתוב הזה הוא מאמר השם יתברך. (לא) כיוגו. ארי מנסוכא פירענותא אתי. (הכשדי). מצפון. ארץ ישראל, שהיא נפוכית לארץ פלשתים. (רד"ק). ואין בודד במועדיו. תרגם יונתן ולית דמאחר בזמניה, בגדודים שיעד לבוא עליכם, אין מאחר פעמיו להיות נודד ונא כדל לבדו, אלא כלם כאחד יבאו בחוקה. (רש"י). ועל פיזה תרגמתי אשכנזית. (לב) ומה יענה וכו'. ומה יבכרון אנדי עממיא? אריה' שכליל ציון, ובה יתרחטון חשיכי עמא. (הכשדי).

מו (א) נושא מואב וכו'. נכבואה הזאת, ההולכת עד פרשה י"ז, קונן הכניא על מפלת מואב ביד שלמנאסר מלך אשור, בימי חזקיהו מלך יהודה, ואמר לאנשי מואב, שיסלימו עם ישראל, ויעבדו איתם, כי ה' הושיעם מכף חויביהם, והרים קרן יהודה, על ידי מלכס הכדיק, אשר יעשה משפט וכדקה לכל עמו. כי בליל וכו'. אמר הכניא, כי בלילה יבא להם האודד, בעודם ישנים, שלא יהיו נשמרים ממנו. (רד"ק) ער. היא עיר מואב, שמה ער, וכשמהה אל מואב, אולי היתה עיר אחרת שמהה כך, ותרגומה לקית, ואולי ער היא ערוער, כי היא למואב, וכן תרגום ירושלמי מערוער אש על שפת נחל ארכון (דברים ב' ל"ז) מלחית די על כף נחל דארכוכא, ויש מפרשים ער כמו עיר. (הכ"ל). והנה העיר הקדומה הזאת, הכוזרת כנר בתורת משה (במדבר כ"א כ"ט), קראוה היונים בשם (אדעאפאלים), שהיא מורכבין ארעם (מאדם), אהי המלחמה לפי הגליות, ומן (פאלים), שהיא עיר בלשון יון. מואב. הנה הוא חסר בי"ת, במואב. (ן' עורא). וכן תרגמתי. נדמה. ענין כריתה, כמו כדמיתי (למעלה מזה ו' ה'). והמלה היא בינוני לנקבה מנכין כפעל, מכתי הה"א, ומוסבת על מלת ער. קיר. כמו עיר, מלשון קריה (דברים ב' ל"ז), ומכאן שמות דומים לזה השם בין ערי מואב: קרית (ירמיהו מ"ט א'), קריות (ש"ס כ"ד). (ב) עלה הבית ודיבון. עלה מואב. כל הבית, והוא בית עבודה זרה, ודיבון הוא שם המשגב, שהיה ששית עבודה זרה. (רד"ק)

ישעיה יד טו

נה

משַׁרְשׁ נְחֹשׁ יֵצֵא צַפֵּיעַ וּפְרִיּוֹ שָׁרָף מְעוֹפֵף : (ל) וְרַעוּ בְּכוֹרֵי דָלִים
וְאֶבְיוֹנִים לְבָטָח יִרְבְּצוּ וְהִמְתִּי בְרָעַב שְׂרֵשֶׁף וּשְׂאֲרֵיתָךְ יִהְרַג :
(לא) הַלִּילִי שֶׁעַר וְעִקְרֵי עִיר גָּמוּג פְּלִשְׁת פִּלְגָף בִּי מִצְפּוֹן עֵשֶׂן בָּא
וְאִין בּוֹדֵד בְּמוֹעֲדָיו הֵע' בְּקִמָּץ : (לב) וּמִה־יַעֲנֶה מִלְּאֲבֵי גֹי בִּי יִהְיֶה
יֶסֶד צִיּוֹן וּבֵה יַחֲסוּ עֵנְיֵי עַמּוֹ :

טו (א) מִשָּׂא מוֹאֵב בִּי בְּלִיל שְׂדֵד עַר מוֹאֵב נִדְמָה בִּי בְּלִיל שְׂדֵד
קִיר־מוֹאֵב נִדְמָה : (ב) עֲלֶה הַבַּיִת וְדִבּוֹן הַבְּמוֹת לְבָבִי

על

ר ש י

בפלשתים ויפרץ את חומת גת : כי משרש נחש . משרש אוחו נחש ילא לפע שהוא
קסה מנחש . ומי הוא זה חזקיהו שנאמר צו הוא הכה את פלשתים ואת עזה ואת
גבוליה מוגדל נוגרים עד עיר מצור : ופריו שרף מעופף . ת"י ועובדוהי יהוה
לכון כחיו : (ל) ורעו בכורי דלים . ורעי בימיו שרי ישראל שהן עכשו דלים
מפניכם : בכורי . לשון שרים כמו גם אני צבור אתנהו : (לא) כי מנפון עשן
בא . פורענות קסה כעשן תצח עליהם מנפון עזה וגבוליה שהכה חזקיהו היו
ברומה של ארץ ישראל במקצוע דרומית מערבית נמצאת ארץ ישראל לה מנפון וכן
מנינו בספרי בהאזינו בקשו לצרוח כלפי דרום היו מסגירין אותו שנאמר על שלשה
פשעי עזה למדנו שעזה צדום : ואין בודד במועדיו . ת"י ולית דמאחר בזממיה
בגדודים שיעד לבא עליהם אין מאחר פעמיו להיות צודד וצא צדד לבדו לא כולם
כאחד יבאו בחזקה (לב) ומה יענה מלאכי גוי . ומה יגידו בימי חזקיהו .
מלאכי ישראל ההולכים לצר צשורות כן יגידו ה' יסד ציון הקים בה מלך הגון
וחזקוה' עמו : ובה יחסו עניי עמו . חף מעשרת השבטים באים שם כמו שמפורס
צד"ה ששלח חזקיהו מלאכים בכל גבול ישראל לשבז להקב"ה :

טו (א) מִשָּׂא מוֹאֵב . נתנבא ישעיה שיבא סנחריב על מואב ויגל' כמו שנא'
(לקמן ט"ז) בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב כי בליל שודד
ער מואב נדמה . נדמה מואב כחילו ישן דומה ואין יכול להלחם ובליל אחר
אשר שודד צו קיר מואב נדמה ת"י ואיגון דמימין ער וקיר שתי מדינות מואב
סס : (ב) עלה הבית . עלה מואב הבית ואנשי דיבון על הצמות לבכי חלו
צוכים צבית וחלו צוכים צראשי צמותיהם

(ג) יורד

ב א ו ר

(רד"ק) . הבמות לבבי . היו שם צמות לבד בית עבודה זרה , וכאשר יבאו האויבים
עליהם פתאים , יעלו עליהם , לצכות שם לפני ע"ז שלהם , ולספור ולקרוע בגדיהם , כדי
שירחם עליהם כמוש אלהיהם , לפי דעתם . (הכ"ל) . על נבו ועל מידבא . שכנשו
אותם האויבים . (הכ"ל) . בכל ראשו וגו' . יושבי ארצות המזרח היו טהנים למרות
ולגלף